

Monument voor de doden van 14-18 van de parochie van de Heilige Drievuldigheid - (63)

Praktisch

- Adres: Waterleidingsstraat, tegenover nr. 65, achterzijde van de kerk - 1060 Sint-Gilles - [plan](#)
- Bereikbaarheid
Trams 92 (Janson) et 81 (Drievuldigheid)
Bus 54 (Drievuldigheid)
- Voor een optimale leesbaarheid niet je de bundel best samen links in de uiterste bovenhoek.

Inhoud

- De juiste antwoorden bij de observatiefiches zijn aangeduid in het blauw.
- Na de oefeningen vind je bijkomende informatie om met je leerlingen op bepaalde thema's dieper te kunnen ingaan.
- Het staat je natuurlijk vrij om enkel deze informatie te selecteren die je het meest bruikbaar acht voor jouw leerlingen. Het belangrijkste is om de leerlingen er toe te brengen het monument grondig te observeren.

Thema's die aan bod komen

- De uitrusting van de Belgische soldaat
- De bijnamen van de soldaten
- De symbolen van de oorlog en de martelaar
- De opdrachtgevers van een monument

In de buurt van...

- *Buste van Zijne Majesteit koning Albert I, Parklaan - (60)*
- *Gedenkplaat van de oorlog 14-18, gemeentehuis, Van Meenenplein - (61)*
- *Gedenkplaat voor de gefusilleerde patriotten opgesloten in de gevangenis van Sint-Gillis, Ducpétiauxlaan 106 (62)*
- *Monument voor de luitenant-generaal baron Tombeur de Tabora, Parklaan - (59)*
- *Monument ter ere van de Belgische infanterie - (7)*

Je vindt onze observatiefiches op onze website <https://www.erfgoedklassen.brussels/lesmateriaal/14-18-beelden-vertellen/>

Monument voor de soldaten van de parochie van de Heilige Drievuldigheid

Inleiding

Start uw wandeling aan het voorplein van de kerk van de Heilige Drievuldigheid.

Zoek met je leerlingen de naam van de kerk en de gemeente waarin ze zich bevindt (via een logo op een vuilbak of verlichtingspaal). Schat de grootte in van het kerkplein en beeld je in waarvoor zo'n plein kan gebruikt worden. Ga nu naar de achterzijde van de kerk om het monument te observeren.

De plaatsing van het monument

1) De kerk en het monument zijn met elkaar verbonden. Maar waar heeft men het monument geplaatst ten opzichte van de kerk?

- vooraan langs de kant achteraan binnenin

2) Observeer de omgeving van het monument. Zet dan een kruis in de juiste kolom (J=juist, F=fout). Wij plaatsten er al één.

	J	F
Het monument bevindt zich op een open plaats.	X	
Je kan het gemakkelijk benaderen.		X
Je hebt veel plaats om het goed te observeren.		X
Je kan rond het monument gaan.		X
Het staat in het midden van een plein.		X
Het staat tegen een muur.	X	
Je kan gemakkelijk de inscripties lezen.		X

➡ Komt het monument tot zijn recht in deze omgeving? ja nee

➡ Waar zou jij het monument plaatsen, zodat men het beter ziet?

.....

3) Observeer de foto van 1934.

- Omcirkel het standbeeld.
- Wat is er veranderd?

.....
.....

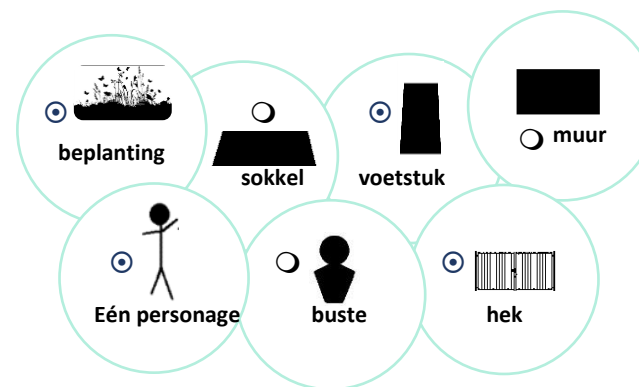
➡ Vind jij dat het monument vroeger beter tot zijn recht kwam?

- ja nee

De onderdelen van het monument

1) Kruis aan wat je allemaal herkent op het monument.

2) Stel dat het standbeeld op de grond stond, zou het dan groter zijn dan jou? Groter dan je leraar?

Waarom, denk je, heeft men het op zo'n hoog voetstuk geplaatst?

Bespreek dit met je klasgenoten.

De soldaat

1) Wat draagt de soldaat met zich mee? Kruis alles aan dat je op het monument ziet.

 ☒ broodzak	 ☒ gamel	 ☒ veldfles
 ☐ rugzak met opgerold deken	 ☒ deken	 ☒ patronentas/-gordel
 ☒ schop	 ☒ Adrian helm	 ☒ beenkappen
 ☒ bajonet	 ☒ etui voor een gasmasker	 ☒ kapotjas
 ☒ geweer	 ☐ reservelaarzen	

2) Wat vertellen deze voorwerpen ons over het soldatenleven aan het front? Verbind elk voorwerp met een gedachte van de soldaat.

De bajonet	De schop	De helm	Het gasmasker	Het deken
				
			...en wat als wij lijf aan lijf zouden moeten vechten?	
	... al die obussen die boven onze hoofden ontploffen, maken me bang!			
	...een goede hulp bij het graven en herstellen van de loopgraven!			
			...Nog een nacht buiten doorgebracht... En het is zo koud...	
		...Bij een chemische aanval heb ik misschien een kans om te overleven.		

Zijn houding

- 1) Hoe staat de soldaat? Doe zijn houding na.
- 2) Kruis aan wat met het standbeeld overeenkomt.

- hij staat
- hij ligt
- hij houdt zich recht
- hij is ineen gezakt

Wat houdt hij vast?

- een geweer
- een stok

Waarvoor gebruikt hij zijn wapen?

- hij richt het op de vijand
- hij drukt erop

Zijn hoofd is...

- recht
- naar beneden gebogen
- omhoog geheven

Zijn armen zijn...

- gespannen
- ontspannen

Wat doet hij volgens jou?

- hij vecht
- hij wacht
- hij is gewond
- hij stapt
- hij rust
- hij

➡ Wie heeft men uitgebeeld?...

- een overwinnende held
- een gewonde of dode martelaar
- een gewone soldaat

Wie? Waarom?

- 1) Vervolledig het latijnse woord aan de voet van de soldaat.

Wat zou dit kunnen betekenen...

- ik creëer
- ik geloof
- ik vrees

- Maar waarin gelooft de soldaat? Denk aan de plaats waar hij staat.
 - in God
 - in het eeuwige leven

- 2) Lees de gedenkplaat en vervolledig onderstaande legendes.

Wie heeft het monument besteld: de ...parochie...

Aan wie is dit monument opgedragen: haar ...kinderen...

Vervolledig deze naam:

- Maar wat is nu een parochie?

PAROCHIE
vrouwelijk
gebouw
religieus
christelijk

PAROCHIE
vrouwelijk
groep
katholieken
die bij één
kerkgebouw
hoort

- Waarom, denk je, spreekt de parochie over 'haar kinderen'?
 - Ze beschouwt zich als een moeder voor haar parochianen.
 - Ze wil hiermee tonen dat er een sterke verbondenheid is met haar parochianen.

3) Op de bronzen sokkel vind je de realisatiedatum van het monument.

- Vervolledig: 19...21...
- Kleine rekensom: hoe oud is dit standbeeld? ...97 jaar (in 2018).....

4) Maar... waarom dit monument?

- Het is enkele jaren na een verschrikkelijke gebeurtenis ingehuldigd. Welke?
 - de Belgische onafhankelijkheid
 - de Eerste Wereldoorlog
 - de Tweede Wereldoorlog
- Wie zijn de personen waarvan de namen op de herdenkingsplaat staan?
 - De parochianen die teruggekomen zijn van de oorlog
 - De parochianen die gestorven zijn door de oorlog
 - De parochianen die tijdens de oorlog ononderbroken bleven bidden

➔ Waarom, denk je, is er aan hen een monument opgedragen?

.....

De symbolen

- 1) Kruis hieronder de planten aan die je op de gedenkplaat terugvindt.
- 2) Ze staan er niet per toeval! Verbind de drie tekstballonnen telkens met de plant die praat.

wilde rozen

eikenblad

eikel

vrucht van de klimop

klimop

klaproos

vrucht van de papaver

vleugelvrucht van de esdoorn

esdoornblad

Wit, rood of roos, ik symboliseer de **pure liefde**.

Ik ben het blad van een sterke boom, ik symboliseer de **kracht** en het **uithoudingsvermogen**.

Als ik klim, haak ik me vast. Ik symboliseer de **gehechtheid** en de **trouw**. En omdat ik altijd groen blijf, ben ik ook een beetje onsterfelijk.

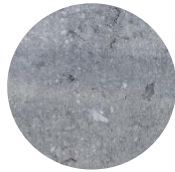
3) Er is ook een dier. Opgepast! Hij staat rechtop! Het is een ...leeuw...

De materialen

1) Uit welk materiaal is het personage gemaakt?

brons

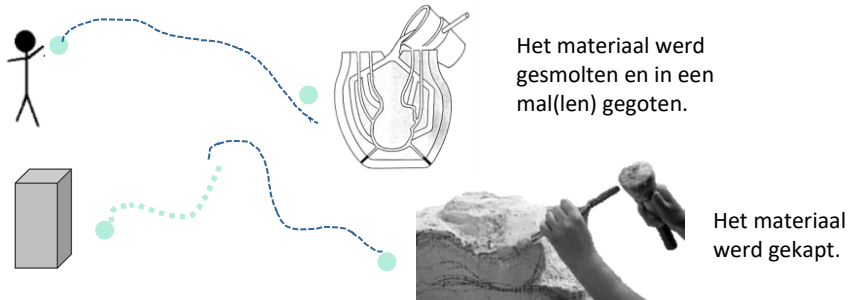
blauwe
hardsteen

witte kalksteen

2) Uit welk materiaal is de sokkel gemaakt? ...blauwe hardsteen...

3) Hoe werd het materiaal bewerkt? Verbind het resultaat met de techniek.

4) Observeer de koperen herdenkingsplaat met de namen van de overleden parochianen. Hoe werd zij gemaakt?

eerder zoals deze

De plaat werd gegraveerd.

eerder zoals deze

Het metaal werd langs de achterzijde naar voor geduwd.

Tip: de plaat is zeer fijn.

De herinnering

1) Zijn alle opschriften nog goed leesbaar? ja nee

2) IJzer kan roesten, maar ook brons kan 'ziek worden'. Jij wordt de dokter van het monument. Om een diagnose te stellen moet je het brons onderzoeken. Zet hiervoor kruisjes bij zijn ziekteverschijnselen.

ZIEKTES VAN BRON	
☒ grote groengrijze zones	☒ Mat oppervlak (niet blinkend)
☒ zwarte vlekken	☒ Grote zwarte oppervlaktes
☐ barsten	☐ Gebroken elementen

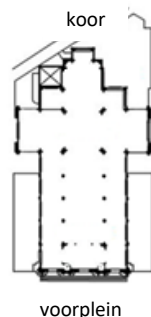
➔ Als het monument kapot gaat en verdwijnt, wat verliezen we dan nog meer?

... de herinnering...

Toelichting

Ligging en algemene beschrijving van het monument

Het Monument voor de doden van 14-18 van de parochie van de Heilige Drievuldigheid bevindt zich achter de kerk ter hoogte van het koor, wat een vrij ongewone plaats is. Het monument komt weinig tot zijn recht. Je kan er immers niet rond wandelen. Je kan ook niet voldoende afstand nemen en de namen op de herdenkingsplaat zijn overwoekerd door vegetatie. Oorspronkelijk was het monument veel zichtbaarder. Het stond dan wel niet op het voorplein – dat werd pas later aangelegd – maar het had meer ruimte. De kerk breidde in 1934 uit aan de achterzijde waardoor het pleintje van het monument verkleinde. Hoewel je al van in het begin weinig afstand kon nemen, moet je je voorstellen dat er toen veel minder verkeer was, waardoor de plaatsing van het monument minder vreemd was.

Het is een vrij eenvoudig monument. Het bestaat uit een standbeeld ten voete uit, iets groter dan een normaal persoon, met herdenkingsplaat en geplaatst op een voetstuk uit blauwe steen. Zo bekijkt de voorbijganger het in kikkorsperspectief. Dit, samen met het gebrek aan afstand, maakt het beeld toch imposant. We staan letterlijk aan zijn voeten.

De soldaat

Je kan de soldaat herkennen aan de getrouwe weergave van zijn uniform en zijn uitrusting die noodzakelijk was om aan het front te overleven.

De beeldhouwer geeft talrijke details weer. Hij sculpteert de kapotjas, een wollen mantel waarvan de panden onderaan zijn omgeklapt om het bewegen te vergemakkelijken. De soldaat draagt bottines en beenwindsels die zijn onderbenen beschermen en ondersteunen. Ook zijn wapens zijn duidelijk zichtbaar: het geweer, de patronengordel (om het middel gedragen) en de bajonet (aan zijn zij). Deze dolk die men op het geweer monteert, bestaat al sinds de 16de eeuw. Dit wijst erop dat er zelfs in 1914 nog lijf aan lijf gevechten plaatsvonden. De schop was onontbeerlijk in de loopgraven, en naast het graven werd ze ook als wapen gebruikt. Verder zie je nog het velddeken, de veldfles en knapzak.

Vanaf 1915 kregen alle soldaten een Adrianhelm. In tegenstelling tot de oude helmen uit leder, beschermde deze stalen helm veel beter tegen granaatscherven. De soldaat op het monument draagt de vernieuwde uitrusting van na 1915, waarbij het uniform werd aangepast aan de nieuwe gevechtstechnieken op het slagveld. Het gasmasker in zijn etui bewijst dat de soldaat moest voorbereid zijn op de vele chemische chloor- en mosterdgas aanvallen, waarvan duizenden het slachtoffer zijn geworden.

Zijn bijnaam

Elk leger had de gewoonte, of het nu om geallieerden of vijanden ging, om een bijnaam te geven aan de soldaten van de andere landen. De meest gekende is misschien wel *Le poilu* (de behaarde). Deze bijnaam verwijst naar de Franse soldaat, die in de loopgraven geen tijd had om zich te scheren. Voor de Duitsers bestond er 'mof', een oud scheldwoord dat zou kunnen komen van het Duitse 'Muff' (knorrepot), en *Frits*, naar de afkorting van de *Friederich*, een toen heel courante voornaam in Duisland. Deze namen, de ene keer beledigend de andere keer plagend of sympathiek bedoeld, maakten deel uit van het dagelijkse leven van de soldaten aan het front. De Belgische soldaat kreeg vaak de bijnaam *Jass*, wat naar zijn legerjas verwees. In Wallonië werd de heel jonge soldaat *piou piou* genoemd, wat jong kwetsbaar vogeltje betekent.

Zijn houding

De soldaat staat kaarsrecht met het linkerbeen naar voren en de rechterhiel lichtjes opgeheven. Toch geeft hij niet de indruk te bewegen: hij staat doodstil. Zijn houding is ook niet in rust: zijn lichaam en armen zijn gespannen, zijn handen steunen op de loop van zijn geweer. Zijn gestrekte armen houden het geweer schuin naar voren. Zijn gelaat is naar boven gericht.

Hij wordt niet als zegevierende held voorgesteld. Hij vecht niet, richt zijn geweer niet naar de vijand en loopt er ook niet naartoe. Hij wordt ook niet als gekwetste of lijdende martelaar voorgesteld. Hij staat gewoon stil. Misschien wacht hij op iets? Of misschien is hij, gezien de naam van het monument aan het bidden? Het gaat in elk geval om een jonge, gewone soldaat, een man waaraan de parochianen zich kunnen spiegelen.

Wie? Waarom?

Onder de voeten van de soldaat bevindt zich een groot latijns opschrift, CREDO, 'ik geloof'. Dit is het eerste woord in de katholieke geloofsbelijdenis: *'Ik geloof in God [...], en in Jezus [...] die geleden heeft [...], de derde dag verzezen uit de doden [...], in de Heilige Geest [...] en het eeuwige leven. Amen.'* Dit credo rechtvaardigt helemaal de opoffering van de soldaat.

De meeste herdenkingsmonumenten over de Grote oorlog werden door de gemeentebesturen opgetrokken, maar dit monument werd in 1921 door de parochie opgericht, meer bepaald door de kerkfabriek. Vele verenigingen of ze nu religieus, sportief of professioneel waren, voelden voelden vanuit een zekere fierheid voor hun oud-leden de noodzaak om hun doden te eren. Zo tellen 29 Brusselse parochiekerken een herdenkingsmonument of gedenkteken ter ere van hun gevallen parochianen. Zij roepen bovendien het idee op van het eeuwige leven. De parochie van de Heilige Drievuldigheid herdenkt **HAAR** KINDEREN. Ze eigent zich de gesneuvelden toe door het gebruikt van het bezittelijk voornaamwoord 'haar' dat een familiale en gevoelsmatige ondertoon in zich draagt.

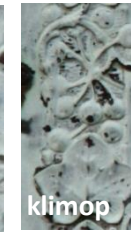
We hebben nu wel begrepen dat de bronzen soldaat álle parochianen die gesneuveld zijn tijdens de Grote Oorlog, voorstelt. Hun namen staan in alfabetische orde op de herdenkingsplaat. Omdat deze mannen ook inwoners van een gemeente waren, komen hun namen ook terug op de monumenten opgetrokken door hun respectievelijke gemeente (De kerk bevindt zich op het grondgebied van Elsene, terwijl het monument zich op dat van Sint-Gillis bevindt). Wij stellen jullie voor om naar het stadhuis van Sint-Gillis te wandelen en daar enkele namen terug te vinden.

De symbolen

De herdenkingsplaat is versierd met een aantal plantaardige elementen die niet zomaar gekozen werden. De wilde roos symboliseert de zuivere liefde en verwijst dus naar de soldaat die zijn leven schonk aan het vaderland. Het blad en de vrucht van de eik herinneren aan de levenskracht van de boom, zoals de kracht en het uithoudingsvermogen van de soldaat. De klimop die zich aan een drager vasthecht, symboliseert gehechtheid en trouw. Door zijn duurzaamheid symboliseert hij ook de onsterfelijkheid, het leven na de dood.

wilde roos

klimop

eik

De plaat bevat tevens twee wapenschilden. Op het rechter wordt de leeuw, embleem van België, voorgesteld. Het linker visualiseert de Heilige Drievuldigheid (de Vader, de Zoon en de Heilige Geest). Deze soldaat heeft gevochten en is niet alleen gestorven voor zijn vaderland, maar ook voor zijn parochie.

De materialen en de herinnering

De soldaat is gemaakt uit brons: een legering van koper en tin. De natuurlijke kleur van brons is goudbruin. Door de inwerking van de luchtvochtigheid en CO₂ verandert de goudbruine kleur na verloop van tijd in groengrijs. Om dit te verhinderen krijgt het beeld een bescherm laag, een patine. De patinelaag kan ook bijdragen tot de esthetiek van het beeld.

Natuurlijke kleur van brons

groengrijs

Dit monument werd blootgesteld aan zwavel en andere luchtvervuilers en heeft haar patine verloren. Het beeld is bedekt met zwarte vlekken. Sommige opschriften zijn niet meer goed leesbaar. Met deze informatie verdwijnt ook de herinnering, de belangrijkste functie van het monument.

Een bronzen beeld maken is complex. Men begint met een model in klei, daarna in plaaster. Van dit model maakt men de mal(len). Hierin giet men het brons dat uithardt als het afkoelt. Grote bronzen standbeelden zijn hol (zie pedagogisch dossier 'Beelden vertellen'/deel 1 # 8).

Op de kleine bronzen sokkel waarop de soldaat geplaatst werd, zien we twee handtekeningen. Links de naam Verbeyst, de naam van de Brusselse bronggieterij waar de meeste brusselse herdenkingsmonumenten werden gegoten. Rechts naast de datum staat de nauwelijks leesbare naam van de beeldhouwer. Het gaat om de goudsmid Henri Holemans, die strikt genomen geen beeldhouwer was.

De keuze van deze kunstenaar werd bepaald door diens persoonlijk verhaal, waardoor hij ook een speciale interesse had voor het project. In 1914, op 20-jarige leeftijd, werd hij soldaat. Aan het front realiseerde hij 'loopgravenkunst'. Tijdens het lange wachten in de loopgraven, maakten de soldaten vaak kunstige voorwerpen om iets om handen te hebben en hun geest bezig te houden. Ze gebruiken hiervoor obushulzen die ze omvormden tot sierlijke gebruiksvoorwerpen, zoals aanstekers, inktpotten, vazen of zelfs religieuze voorwerpen. Zo leerde Holemans koper bewerken en graveren.

Belgische soldaten die obushulzen decoreren © wikipedia

De gedenkplaat is gerealiseerd met een techniek waarbij het koper wordt in- of uitgedrukt, gegraveerd wordt of bewerkt met ponsjes, zodat het reliëf krijgt.

koperbewerking
© Cuvres d'art Albert Gilles

In 1922 sticht Holemans zijn eigen atelier en specialiseert zich in het smeden van religieuze voorwerpen (kelken, juwelen, beeldjes,...).

Bibliografie

- BEL-MEMORIAL, Site ter nagedachtenis van degen die hun leven voor hun land gegeven hebben: <http://www.bel-memorial.org/> (15 juli 2018 geraadpleegd).
- Erfgoedklassen & Burgerschap, '14-18. Beelden vertellen', Brussel Hoofdstedelijk Gewest, 2017.
- HEIN (J.-C.), *Les sculptures en bronze à l'extérieur : altérations-bilan et état de la question*, Monographie de fin d'études, École du Louvre, Parijs, 2001.
- HOLEMANS Joaillerie : <https://www.holemans.com/nl/boetiek/geschiedenis/> (16 augustus 2018 geraadpleegd).
- PRESTIGEGUIDE.BE, <http://www.prestigeguide.be/fr/art-joaillier-belge-joailliers-belgique-holemans-moise-mann-bijoux-de-luxe-magazine-prestigeguide.html> (16 augustus 2018 geraadpleegd)
- VAN YPERSELE (L.), DEBRUYNE (E.), KESTELOOT (C.), *Bruxelles: la mémoire et la guerre (1914-2014)*, Renaissance du livre, Brussel, 2014, p.298.

Colofon

Redactie en iconografische opzoekingen

Isabelle Ledoux, Catherine Balau, Pascale Vandenstorme en Annabelle Nuytens, *Erfgoedklassen & Burgerschap*

Coördination

Elisabeth Gybels, *Erfgoedklassen & Burgerschap*, vzw Paleis van Keizer Karel

@ Verantwoordelijke uitgever

Stéphane Demeter, vzw Paleis van Keizer Karel

Datum: augustus 2018